

Kapás Judit

Csak a név változott...

*(Beszámoló az ISNIE éves konferenciájáról; 2015. június 18–20.,
Harvard Egyetem, Boston)*

Az intézményi közgazdaságtan vezető nemzetközi társasága, az International Society for New Institutional Economics (ISNIE) éves konferenciáját 2015-ben a patinás Harvard Egyetem Law School-jában tartotta. A rendezvény színvonala méltó volt a helyszín rangjához. Mint minden évben, ezúttal is az intézményi közgazdaságtan legjobb kutatói mutatták be eredményeiket, rendkívül izgalmas és inspiratív szellemi környezetet teremtve. A sorban immár 19. konferencia minden tekintetben megerősítette az ISNIE nagyon erős gyökereit, melyet a társaság első, Nobel-díjas elnökei, Ronald H. Coase, Douglass C. North és Oliver E. Williamson irányítása alatt sikerült nagyon mélyre növeszteni, majd az őket követő kiváló elnökök alatt oldal irányba is fejleszteni, azaz új irányokat is elterjeszteni.

A társaság az intézményi közgazdaságtan három Nobel-díjas kutatójáról elnevezett díjait¹ szokás szerint a díszvacsorán osztja ki, ez 2015-ben sem volt másként. Az Elinor Ostrom Lifetime Achievement Award díjazottja Harold Demsetz², a University of California in Los Angeles (UCLA) professzor emeritusa volt, aki az intézményi közgazdaságtanban több mérföldkőnek számító cikk szerzője³, új utakat nyitva ezekkel az intézményi kutatásban. Nála méltóbbat e díjra aligha lehetett volna találni. Demsetz nagyon személyes és megható beszédben köszönte meg a díjat, hosszasan kitérve a Ronald H. Coase-hoz fűződő kapcsolatára, a University of Chicagón eltöltött közös éveikre, valamint arra, hogy Coase munkája miként inspirálta őt.

A Harvardon rendezett konferenciára mintegy 200 kiváló előadást válogatott be a programbizottság. Ezek érzékletesen tükrözték az intézményi közgazdaságtanban megjelenő, egyre változatosabb módszertannal dolgozó kutatási irányokat. Az is jól látható volt, hogy bővül az intézményi megközelítést alkalmazó diszciplínák köre, magukba foglalva – a

Kapás Judit egyetemi tanár a Debreceni Egyetem Gazdaságtudományi Karán. E-mail: kapas.judit@econ.unideb.hu.

¹ Ezek a következők: Ronald H. Coase Best Dissertation Award; Oliver E. Williamson Best Conference Paper Award; Elinor Ostrom Lifetime Achievement Award.

² Oldala a UCLA honlapján: <http://www.econ.ucla.edu/faculty/regular/Demsetz.html>.

³ Demsetz elsősorban a tulajdoni jogok és a szabályozás elméletében alkotott kiemelkedőt. 1967-es *Toward a Theory of Property Rights* című cikke (Demsetz 1967) klasszikusnak számít, hasonlóképpen mérföldkő a szabályozáselméletben az *Industrial Structure, Market Rivalry and Public Policy* című cikke (Demsetz 1973).

közgazdaságtan, a politikatudomány, a szociológia, a gazdaságtörténet és a jog mellett – a menedzsmentet, az antropológiát, a pszichológiát és legújabbban a biológiát is.

Úgy tűnhet tehát, minden a megszokott „ISNIE konferenciás” rendben történt, beleértve a magas akadémiai színvonalat, a dinamizmust, az új kutatási irányok támogatását, de mégsem: a név változott. Az ISNIE nevet és logót váltott, s ezzel egyidejűleg megújult a honlap is. Az új név: Society for Institutional and Organizational Economics⁴ (SIOE). A névváltás mögötti fő motiváció az volt, hogy a társaság ezzel is segítse az intézmények és szervezetek szélesebb megközelítésben vett kutatásait és az új kutatási irányokat.

Minden bizonnyal az új irányok keresése szellemében történt az egyik kulcselőadó kiválasztása is. Martin Nowak⁵ matematika és biológia professzor, továbbá az evolúciós dinamika kutatási program igazgatója (Harvard Egyetem) ugyanis a *The Evolution of Cooperation* című előadásában a kooperáció evolúciós fejlődését matematikai formában mutatta be. Nowak kutatásában ötvözte a közgazdaságtani, matematikai és biológiai nézeteket, szokatlan és nagyon újszerű módszertant használva. Ezzel szemben a másik kulcselőadó, Michael Whinston⁶ (MIT) épp a díjazott Demsetz által útnak indított, de ma már az intézményi közgazdaságtan klasszikus ágának számító tulajdonjogi elmélethez való legújabb hozzájárulását mutatta be *Property Rights and the Efficiency of Bargaining* című előadásában.

A konferencia szekciói között az „örökzöldek” – szerződéses, tulajdonosi jogok, kikényszerítés, irányítási struktúrák, intézmények és gazdasági növekedés, vertikális integráció, alkotmányos közgazdaságtan, korrupció – mellett az újabb kutatási irányok is megjelentek, mint például a bűnözés, ideológiák, hatalom és energia. Teljes képet adni a szekciókban elhangzott előadásokról lehetetlen vállalkozás lenne, csak egy nagyon szubjektív válogatásra vállalkozhatok.

Az intézmények minősége és gazdasági növekedés szekcióban hangzott el Eric Brousseau (Université Paris-Dauphine), az ISNIE korábbi elnöke előadása *The Economics of Multi-governance: On the Benefits of Overlapping Jurisdictions* címmel. Az előadás fő kérdése az volt, miért létezik egyidejűleg ugyanazon feladat ellátására többféle irányítási (governance) szint. Irányítás alatt Brousseau a szabályok (törvények) megalkotását és azok kikényszerítését együttesen értette. Az előadó hatékonyság alapon adott választ a feltett kérdésre, hangsúlyozva, hogy a többszintű irányítás csökkenti a centralizáció költségét, mivel komplementaritás jön létre a szintek között. A többszintű megoldással persze nem áll elő „első legjobb” megoldás – mert a tranzakciós költség pozitív –, csak „második legjobb”. A szerző komplementaritás-megközelítése szembe állítható a többszintű irányítás azon megközelítésével, amely a szintek egymással való helyettesítését hangsúlyozza. A szerzőnek tehát magyarázatában a szabályalkotás költségfüggvényére kellett összpontosítania, azt kellett megmagyaráznia, miért jön létre komplementaritás az irányítási szintek között. Brousseau ennek három forrását azonosította: arbitrás a skáláhozadék és a specifikus koordinációs igényekhez való alkalmazkodás között; a korlátozott kognitív képességek hatékonyság használata; a kizsákmányolási kockázat ellenőrzése.

Stefan Voigt és Jerg Gutmann (Hamburgi Egyetem) a joguralom (rule of law) témakörében vizsgálták *Mapping the Road to Freedom – the Correlates and Roots of the*

⁴ A társaság honlapja: <http://www.sioe.org/>.

⁵ Oldala a Harvard honlapján: http://ped.fas.harvard.edu/martin_nowak.

⁶ Oldala a MIT honlapján: <http://economics.mit.edu/faculty/whinston>.

Rule of Law című előadásukban. Rendkívül izgalmas és újszerű megközelítést javasoltak a joguralomra, amely az egyik legalapvetőbb intézmény, és mérésére többféle mutató létezik.⁷ A szerzők szerint a *de facto* joguralmat kell mérni, amely explicit módon tükrözi a jogi normák minőségét. Az általuk javasolt új mutatót szilárdabb elméleti alapokra helyezték, szemben a létező indikátorok szélesebb értelmezésével. Előadásukban kitértek a joguralom elméleti koncepciójának részleteire is, visszanyúlva Hayek (1960) „jognak alávetett kormányzat” (government under the law) koncepciójához, amely számukra is a joguralom-koncepció alapját jelentette. Megközelítésüket operacionalizálva, a joguralom mérésére egy új mértéket javasoltak, majd ezt a mutatót használták abban a vizsgálatban, amelyben a joguralom és az ország politikai rendszere közötti kapcsolatot elemezték. Pontosabban, azt kutatták, hogy a joguralom különböző szintjei milyen kapcsolatban állnak a demokrácia különböző szintjeivel és a politikai rendszerrel. Azt találták, hogy a parlamentáris rendszereket szignifikánsan magasabb szintű joguralom jellemzi, de meglepetésre, néhány monarchia is nagyon jó joguralom értékeket mutat. Ugyancsak vizsgálták azt a kérdést, miként függ össze a joguralom és a gazdasági fejlődés hosszú távon, azaz melyek a joguralom hosszú távú meghatározói. Empirikus vizsgálatuk eredményei szerint a hosszú távú fejlődést meghatározó tényezők közül némelyek a joguralmon keresztül hatnak, míg mások nincsenek kapcsolatban azzal. Eredményeik azt mutatták, hogy a földrajzi tényezők és az európai leszármazottak állnak szignifikáns korrelációban a joguralommal. Azt is megmutatták, hogy a joguralom szignifikáns hatással van a gazdasági fejlődésre, s nem pusztán következménye a magas jövedelemnek.

Benito Arruñada (Pompeu Fabra University) Coase *The Problem of Social Cost* úttörő cikkének továbbgondolásával a tulajdonjogi elmélet továbbfejlesztéséhez járult hozzá a *Coase and the Departure from Property* című tanulmányával. Arruñada kiemelte, hogy a Coase által javasolt tulajdonjogi koncepció sokféle területen használható a közgazdaságtanban, ezek között a legjelentősebb az externáliák és közjavak problémája. Az előadó szerint azonban Coase implicit feltételezése – nevezetesen az, hogy a tulajdonjog cseréje nincs hatással a jövőbeli tranzakciós költségekre – nem állja meg a helyét, ha a tulajdonjogi intézményeket akarjuk megérteni, valamint zavart okozott a magán-, az állami és a jogi intézmények hatékonyságának értelmezése terén is. Az említett coase-i feltevés tehát korlátozza azt, hogy a tulajdonjogi elméletet használjuk a politikai interakciók és a szerződéses jogok cseréinek elemzésében. Az előadó hangsúlyozta, hogy a valós világban a tulajdon többszereplős cserefolyamatokban jelenik meg, s ezekben nem-szerződhető externáliák lépnek fel az aktorok között. Ezekben pedig a tulajdon ki van téve az állami és jogi beavatkozásnak, nem úgy, mint Coase felfogásában.

Claude Ménard (Université de Paris 1) és Fahmi Ben-Abdelkader (ESCP-Europe) a *North és szerzőtársai (2009)* által kidolgozott társadalmi rendek elméletére építkeztek a *The Difficult Transition from Limited to Open Access Society: The Illustrative Case of Tunisia* című tanulmányukban. North és szerzőtársai leírásából tudjuk, hogy csak a szabad hozzáférést biztosító rendek egyszerre demokráciák és fejlett piacgazdaságok, valamint azt,

⁷ A legismertebb és leggyakrabban használt joguralom (rule of law) mutatók az alábbiak:

(1) World Bank Worldwide Governance Indicators (WGI) Rule of Law komponense (<http://info.worldbank.org/governance/wgi/index.aspx#home>);

(2) World Justice Project Rule of Law mutatója (<http://worldjusticeproject.org/>);

(3) Economic Freedom of the World index Private Property and the Rule of Law komponense (<http://www.freetheworld.com/>).

hogy a korlátozott hozzáférést biztosító rendek csak bizonyos küszöbfeltételek teljesítése esetén képesek szabad hozzáférést biztosító rendekké átalakulni. A szerzők ennek az átmenetnek a nehézségeit elemezték Tunézia példáján. Ez az ország azért alkalmas példa az átmenet vizsgálatára, mert az „arab tavasz” országai közül mára már csak itt maradt némi remény az átmenetre. A szerzők az átmenetet akadályozó tényezőket két csoportba sorolták. Először is az átmenetet nehezítik azok az intézmények, amelyek bár formálisan megváltoztak, de valójában mégsem, mert a korlátozott hozzáférést biztosító rendek intézményeibe mélyen beágyazódtak. Ezeket a szerzők mezo-intézményeknek nevezték. Az akadályozó tényezők másik csoportját azok az intézmények jelentik, amelyek az autoriter rendszer klánstruktúrájához kapcsolódva alakultak ki, és amelyek a járadékvadászatot és a korlátozott hozzáférést a rendszer bukása után is fenntartották. A nehézségek azonosítása után a szerzők nagyon alaposan megvizsgálták az „arab tavasz” utáni Tunézia intézményeit. Különösen érdekes volt az az elemzés, amely feltárta, hogy bár Tunézia klán-alapú rendszer volt, a joguralom (rule of law) mégis viszonylag magas szintű volt az országban. Ez is megerősítette a szerzőket abban, hogy nincs mágikus formula a gazdasági fejlődésre: minden országnak a saját „modelljét” kell kialakítania.

Yoram Barzel (University of Washington) előadásának a témáján már meg sem lepődött a hallgatóság, ismerve Gary Becker úttörő munkásságát, aki olyan kérdéseket vont be a közgazdaságtan vizsgálati körébe, amelyek első ránézésre nem tartoznak annak elemzési „fennhatósága” alá (Becker 1973). Barzel a nők családon belüli helyzetével foglalkozott a *The Status of Married Women* című előadásában. Azt a tényt, hogy évszázadok óta a férfiak az elsődleges döntéshozók a családban, és hogy ők diszponálnak a család erőforrásai felett, Barzel a tranzakciós költségekkel magyarázta. Az említett funkciók azonban bizonyos esetekben közös feladattá válnak a férj és a feleség között. Ezek az alábbiak: (1) a férj és a feleség közötti termelékenységkülönbség csökken; (2) a férj alacsonyabb költségekkel képes ellenőrizni (monitoring) a feleséget; (3) kialakul a piaca a házastársak outputjának, amely olcsóbbá teszi a felek teljesítményének mérését.

A fenti rövid beszámoló az ISNIE név alatt rendezett utolsó, illetve a SIOE név alatt rendezett első konferenciáról szól. Remélhetőleg sikerült az érdeklődő olvasót meggyőzőn arról, amit résztvevőként tapasztaltam: csak a név változott.

Hivatkozások

- Becker, G. S. (1973): *A Theory of Marriage: Part I*. Journal of Political Economy, Vol. 81, No. 4:813–846.
- Coase, R. H. (1960): *The Problem of Social Cost*. Journal of Law and Economics, Vol 3, October:1–44.
- Demsetz, H. (1967): *Toward a Theory of Property Rights*. American Economic Review, Vol. 57, No. 2:347–359.
- Demsetz, H. (1973): *Industrial Structure, Market Rivalry and Public Policy*. Journal of Law and Economics, Vol. 16, No. 1:1–9.
- Hayek, F. A. (1960): *The Constitution of Liberty*. The University of Chicago Press, Chicago, North, D. C. – Wallis, J. J. – Weingast, B. R. (2009): *Violence and Social Orders: A Conceptual Framework for Understanding Recorded Human History*. Cambridge University Press, Cambridge.